

Chinua Achebe'nin Afrika Üçlemesi: *Parçalanma, Artık Huzur Yok, Tanrının Oku*'nda Kültür ve Kimlik

İsmail AVCU^(*)

Öz: Post-kolonyal edebiyatın en önemli temsilcilerinden Chinua Achebe, yazmış olduğu Afrika üçlemesinde söylemin en önemli kavramlarını derinlemesine irdelemiştir. Kültür, kimlik, yabancılaşma, melezlik, aradakalmışlık, yozlaşma ve asimilasyon gibi önemli unsurları *Parçalanma, Artık Huzur Yok* ve *Tanrının Oku* romanlarında ön plana çıkaran Achebe, ana karakterleri aracılığıyla Afrika coğrafyasının deneyimlediği sömürgecilik ve bağımsızlık sonrası dönemleri tüm detaylarıyla ortaya koymuştur. Sömürgecilik öncesi döneme de gönderme yapan yazar, kabile kültürlerinde çözülmemiş meselelerin ve sorunsallıkların var olduğunu göstererek, yaşanan çöküşü, yozlaşmayı ve parçalanmayı yalnızca sömürgeci politikalara ve uygulamalara dayandırmaz. İlkel toplumların aralarındaki gerilimler, savaşlar, mücadeleler, ayrımcılık ve dışlanmaya dair örnekler, Achebe'yi Post-kolonyal edebiyatın öncülerinden birisi haline getirmiştir. Siyah Afrika'nın Beyaz Avrupa'yla mücadelesi her türden ilişkiye açık bir ortam sunmaktadır. İnanç sistemi, kültür, kimlik ve yaşam tarzı bu mücadelede erozyona uğramaya en müsait olgular olarak görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Post-kolonyalizm, Chinua Achebe, kimlik, kültür, *Parçalanma, Artık Huzur Yok, Tanrının Oku*.

Chinua Achebe's African Trilogy: *Culture and Identity in Things Fall Apart, No Longer At Ease, Arrow of God*

Abstract: Chinua Achebe, one of the most important representatives of postcolonial literature, has explored the most important concepts of the discourse in his African trilogy. Bringing forward significant concepts in his novels *Things Fall Apart, No Longer At Ease* and *Arrow of God* such as culture, identity, alienation, hybridity, in-betweenness, corruption and assimilation, Achebe has revealed all the details of colonialism and post-independence periods experienced by the African geography through the main characters. The author, who also refers to the pre-colonial period, does not base the downfall, corruption and falling apart solely on colonial policies and practices, showing that there are unresolved issues and problems in tribal cultures as well. Reflections of tensions between primitive societies, wars, struggles, examples of discrimination and exclusion have made Achebe one of the pioneers of postcolonial literature. Black Africa's struggle with White Europe offers openness to all sorts of relationships. Belief system, culture, identity and lifestyle are seen as the most suitable cases for cultural erosion in this struggle.

Keywords: Post-colonialism, Chinua Achebe, identity, culture, *Things Fall Apart, No Longer At Ease, Arrow of God*.

Makale Geliş Tarihi: 17.04.2018

Makale Kabul Tarihi: 21.02.2019

---

^(*) Dr.Öğr.Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü (e-posta: ismail.avcu@atauni.edu.tr)

I. Giriş

Chinua Achebe'nin 1958 yılında yayınladığı ilk romanı *Parçalanma*, Afrika tarihindeki bağımsızlık sonrası felakete giden yolun habercisi olarak okuyucuyla buluştuğunda, Gana'nın Afrika'nın bağımsızlığını kazanan ilk ülkesi olmasının ve Britanya, Fransa ve Belçika tarafından tanınmasının üzerinden henüz bir yıl geçmişti. Üçlemenin ilk romanı olan bu eser dünya çapında ses getirmiş, sömürgecilik dönemi ile ilgili en önemli eserlerden birisi haline gelmişti.

Avrupalı güçlerin Afrika coğrafyasına nüfuzunu anlatan ve 1800'lü yılların son dönemlerini ele alan romanda, Umuofia bölgesindeki İgbo kültürü ve romanın başkahramanı Okonkwo ile klandaki kabile üyelerinin karmaşık toplumsal yapısı, şiddet, adaletsizlik, ataerkil yönetim ve saygınlık gibi kavramlar üzerinden işlenmektedir. Eserin başlarında göze çarpan diyaloglarda, kabile yaşamının uzun yıllar boyunca değişmediği görülürken, İngilizlerin bölgeye gelişi ve silah yerine İncili tercih etmeleriyle birlikte beyaz adama göre *dönüşüm*, *değişim*, *ilerleme*, Achebe'ye göre *çözünme*, *parçalanma*, *ayrışma*, Okonkwo'ya göre ise *yok olma* süreci kendini göstermeye başlamıştır.

Klanın dayanak noktası Hristiyanlaşma sürecinin başlamasıyla birlikte önce zayıflamış sonra da çöküş sürecine girmiştir. Obierika'nın da dediği gibi; "Beyaz adam çok akıllı. Sakin ve barışçıl bir halde gelip dinini getirdi. Aptallığıyla alay edip kalmasına izin verdik. Şimdi ise kardeşlerimizi kendi tarafına çekti. Artık klanımız bir bütün olarak hareket edemez. Bizi bir arada tutan şeyleri palayla kesip attı, dağılıp parçalara ayrıldık" (Achebe, 2011; 163-164).

II. Kültür ve Kimlik

Chinua Achebe'nin ağıt niteliğindeki anlatısı başından sonuna kadar masum gibi görünen gelenek, görenek ve ritüellerle klan halkı ile misyonerler arasındaki birlikte yaşam/çatışma unsurlarını ön plana çıkarmaktadır. Eserin başkahramanı Okonkwo, klandaki yaşlı ve bilge kişilerin yanında başlarda saldırgan ve şiddete meyilli gibi görünse de, toplumunun her geçen gün asimilasyona karşı koyamamasına direnmeye çalışan ve bu konuda sert bir tavır sergileyen bir roldedir. Okonkwo için en önemli şey gücü elinde bulundurmak ve onu hiçbir zaman kaybetmemektir.

Okonkwo'nun kişiliğindeki bazı özellikler, komşu kabileden kendisine verilen İkemefuna ile arasındaki yakınlıktan sonra değişmeye başlamıştır. İkemefuna Okonkwo'yu babası gibi görürken, ailenin bir parçası haline gelmiş, ancak tapınaktan gelen ve Ezeulu tarafından aktarılan mesaj—İkemefuna'nın öldürülmesi gerektiği—Okonkwo'yu şaşkına çevirir ve onu bunalıma, aynı zamanda, soyutlanma sürecine iter. Ezeulu'nun oğlunun ölümüne neden olan, Okonkwo'nun silahından kazara çıkan kurşun anlatının içerisinde saklı hikâyenin de gün yüzüne çıkmasına neden olur. Bu ölüm nedeniyle sürgüne gönderilen Okonkwo klandan uzaklaşınca, beyaz adamın bölgeye ayak basışı bir sonun başlangıcına işaret etmektedir. Okonkwo'nun kişiliğine yerleşmiş olan romandaki çatışma, yabancı ve daha baskın olan bir kültür tarafından geleneksel

değerlerle eşitlenen ve eserin sonunda geleneksel toplumun *parçalanmasına* neden olan bir dizi ezici darbeden kaynaklanmaktadır (Killam, 1971; 514).

Okuyucu çözülme süreci ile ilgili her geçen sayfa imalara ve kültürel ayrışmaya örnek teşkil edecek olaylara rastlamaktadır. Uçendu günümüzde insanların vatanlarını yabancı toprakları gibi algıladıklarını söylerken, sömürgecilik sürecinin zihinlere nasıl yerleştiği açıkça görülmektedir. Bu bağlamda, klan halkının söylentilere kulak vermesi göze çarpmakta, beyaz adamın güçlü silahlara ve iksirlere sahip olduğu söylentisi giderek yayılmaktadır ve misyonerlerin bölgeye ulaşması, rahiplerin vaazları ve tavırları İgbo halkının ritüelleri ve inanışları üzerinde çoktan etkili olmuştur. Onlardan dinlerini değiştirmeleri istenir, bunu söyleyen misyonerler kendilerini Yüce Tanrının gönderdiğini ve klan halkına günahlardan uzak durmalarını söylemekle yükümlü olduklarını ifade etmektedirler. Kiliselerin kurulmasıyla başlayan süreç okullarla devam etmiş, İgbo kültürünün ve yaşamının her noktasına nüfuz eden çözünme giderek hızlanmıştır.

Bay Brown'ın ekibinin klan halkının yaşam tarzına ve kutsal ritüellerine dair her türlü detayı öğrenmesi, kendilerini tamamen bölgeyi sömürgeleştirmeye adanmış olduklarını gösterirken; klan halkının dinsel, yönetsel ve kültürel anlamda kontrolü kaybetmeye başladığı açıkça görülmektedir. Klan halkının üzerinde söylentilerin etkisinin ne kadar fazla olduğunu anlamak için beyaz adam ile İgbo'nun karşı karşıya geldiğinde ortaya çıkan sonuca bakmak yeterlidir: "Diğer yandan, beyaz adamın yalnızca din getirmekle kalmayıp hükümet de kurduğu söylentileri artmaya başlamıştı. Umuofia'da kendi dinlerine inananları korumak için bir mahkeme binası inşa ettikleri söyleniyordu. Hatta denildiğine göre misyonerlerden birini öldüren bir adamı asmışlardı" (Achebe, 2011; 144-145).

Söylentiler klandakilerin geleneklerinin, inanışlarının ve kültürlerinin çözünmesine yetecek nitelikteydi. Okonkwo, ritüelleri, yaşam tarzlarını ve ilişkileri birbirine bağlayan temel yapı taşı değildi elbette; ancak Achebe'nin de romanda yansıttığı üzere, hiçbir karakter Okonkwo'nun misyonerler karşısında gösterdiği dirençli tavrı sergilememişti. Halk, Bölge amirine karşı savaşa girmek istemiyordu. Adeta medeniyet ile vahşiliğin arasında geçecek olan böylesi bir savaşta kazananın hangi taraf olacağı açıkça görülmekteydi; "zira *Parçalanma* yalnızca tarih yazımıyla ilgili değil, aynı zamanda bir trajedinin nasıl şekillendiğiyle ilgili bir anlatıydı" (Begam, 1997; 398).

Romanın sonunda Okonkwo'nun kendisini asması, sömürgecilik sonrası söylemle ilgili imaları da beraberinde getirmiştir. Komiserin yazdığı kitapla ilgili düşündüğü başlık—*Aşağı Nijerya'daki İlk Kabilelerin Etkisizleştirilmesi*—romanın başından beri sömürgeleştirilmeye, kötüye kullanılmaya, haklarının çiğnenmesine ve sistemli bir din ve yönetim tarafından yönlendirilmeye meyilli görünen klan halkının algılarının paraliz olgusuyla çevrili olduğunu açıkça göstermektedir. Dolayısıyla, Doğulu insanlar ve onların toprakları, sırf Doğulular kendi kendilerini asla yönetemeyecekleri için, çok daha rasyonel olan Batılılar tarafından yönetilmeliydi (Geçikli, 2015; 80).

Achebe'nin ironik ve satirik üslubu, Okonkwo'nun trajik sonu, klan halkının beklenen düşüşü, köylülerin çözünen benlikleri ve kimlikleri sömürgecilik sonrası

söylem ışığında eleştiriye açık birer anlatıyı gözler önüne sermektedir. Unutulmaması gereken bir nokta da şudur; Achebe hikâyesini, aralarında beyaz Avrupalıların ve sömürgeci kültürün temsilcilerinin de bulunduğu kitlelere ulaştırabilmek için İngilizce yazmıştır. İgbo dilinde yazmak yerine İngilizceyi tercih etmesi, Achebe'ye göre geri dönüşü olmayan bir sürecin gerçekleştiğini vurgulamakta ve sömürgecilik sürecinin yıkıcı etkilerinin kaçınılmaz olduğunu öne çıkarmaktadır; çünkü "Afrika romanı, Afrika ile Batının zaman ve uzam nosyonları arasındaki gerilimi, özellikle de bunların kendilerini Afrika'ya ait bir çevrede nasıl gösterdiklerini sembolize etmektedir" (Olufunwa, 2005; 52). Artık yapılması gereken şey sömürgeleştirilen, ötekileştirilen, yabancılaştırılan, dışlanan ve yönetilen ve sessizleştirilen (aralarında gelişmekte olan ülkelerin de bulunduğu) Üçüncü Dünya toplumların ıstıraplarını anlatılar aracılığıyla paylaşmaktır.

Bir başka açıdan değerlendirilecek olursa, *Parçalanma* Chinua Achebe'nin geleneksel kültür, animizm ve Hristiyanlık, kadın ve erkek, cehalet ve farkındalık gibi meseleleri tartışmaya açtığı bir romandır. Okonkwo, Afrika edebiyatının en merak uyandırıcı karakterlerinden birisidir; etrafındakilere kötü davranan, kadın düşmanı, acizlere karşı toleransı olmayan, sabırsız ve aşırı ihtiraslı bir karakter olarak göze çarpmaktadır. Öte yandan, tüm yanlışlarına ve hatalarına rağmen ona acımamak okuyucu için neredeyse imkânsızdır, çünkü onun ve atalarının bildiği yaşam tarzı bölgeye yeni yerleşmekte olan Britanyalılar tarafından ellerinden alınmaktadır.

Bu roman okuyucuyu İgbo kültürünün içerisine alırken, yazar geleneksel unsurları ustalıklı işlemekte ve itikat ile batıl inanış arasında gidip gelen Afrika kültürünün tüm zenginliklerini okuyucularıyla paylaşmaktadır. İgbo kültürüne ait özdeyişlerin, halk hikâyelerinin ve çarpıcı detayların paylaşılması, bölgedeki halkın yaşamını daha derinlikli görmemizi sağlamaktadır. Achebe, hem sömürgecilik öncesi dönemde Afrika kültürünün ne kadar sıkı sıkıya birbirine bağlı olduğunu göstermekte, hem de, zamanında sözde uygar kurumların bölgeye müdahale etmemiş olmasına rağmen, toplumun ritüelleriyle birlikte ne denli bir düzen, barış ve huzur içerisinde yaşadıklarını ele almaktadır. İgbo kültüründe ataların ve yaşlıların önemi ise her seferinde vurgulanmaktadır: Yaşayanların ülkesi, ataların gittiği yerin fazla uzağında değildi. Özellikle festivallerde ve yaşlı bir adam öldüğünde iki yer arasında geliş gidişler olurdu (Achebe, 2011; 115).

Roman, Ngugi Wa Thinog'o'nun *Aradaki Nehir* eseri üzerinde bazı etkiler yaratmakla birlikte, Kenya'nın öbür ucunda İgbo kültürü ile Britanyalıların geliş arasındaki 'uygarlık-yaban hayat' çatışmasını derinlemesine tahlil etmektedir. Yazar, klan halkının vahşi aynı zamanda tutkulu yaşamlarını karmaşık ritüeller, gelenekler ve insan ile doğa arasındaki ilişkinin önemine vurgu yapan örneklerle resmetmektedir. Bu insanların toprakla aralıksız devam eden uğraşları, kendi kendilerine yeten yaşamları, örf, adet, dans ve müzikle olan ilişkileri ve günlük yaşama bu unsurların dâhil edilişi, Achebe'nin bölge kültürü ile ilgili tüm zenginlikleri okuyucuyla paylaştığının bir göstergesidir. Yazarın anlatımındaki önemli özelliklerden birisi de dürüst ve tarafsız olmasıdır; İgbo kültürüne dair yüceltme ya da yok etmeye yönelik yorumlara girmemesi oldukça önemlidir. Yazarın İgbo toplumu ile ilgili betimlemeleri oldukça çarpıcıdır

çünkü anlattıkları fazlasıyla insanidir; bireyi şekillendiren toplumsal güçler ile birlikte toplumun idolleştirdiği kahraman modeline ait eksikliklere de rastlanmaktadır. Bunun yanı sıra, şiddet ve adaletsizlik gibi kavramlara göz yumulmuş ve bu kavramların yer aldığı örnekler normal olarak algılanmıştır. Achebe eksiklikleri asla görmezden gelmez ve bunlarla ilgili hiçbir zaman hüküm vermez. İgbo kültürü yaşam dolu bir yapıya sahiptir ve her toplum gibi onlar da sömürgecilik politikalarıyla mücadele ettiğinde, kötü niyetli kısıtlamalardan ötürü çözümlenme sürecine mahkûm kalmışlardır.

İgbo kültürünün temel kısıtlamalarından bir tanesi, toplumun çokça üzerinde durduğu 'kahramanlık' ve 'erkeklik' kavramlarına ayak uydurmak için bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde sürekli çaba sarf eden Okonkwo'nun yaşamını da belirleyen 'erillik' olgusundaki kusurlardır. Okonkwo'nun yaşamında iki önemli unsur göze çarpmaktadır: 'başarısızlık' ve 'zayıflık korkusu' ve klanındaki en önemli kişilerden birisi olma gayreti. Bu zayıflık düşüncesine karşı güç ve iktidar kavramları sevgiyi olumsuzlayan bir yapıyla ön plana çıkmaktadır: "Sevgiyi belli etmek zayıflık işaretiydi, ona göre göstermeye değer tek şey güçtü. Bu yüzden İkemefuna'ya da diğer herkese olduğu gibi despot bir biçimde davrandı" (Achebe, 2011; 32).

Erillik ve güçle ilgili böylesi bir uygulama sevgi, nezaket, merhamet gibi kavramlarla ters düşmektedir ve bu durum yukarıda bahsi geçen değerlerin olgunlaşabileceği ve gelişebileceği ortamları da geçersiz kılmaktadır. Bu tarz güç gösterileri ve otorite uygulamaları bireyin kendini keşfetmesi sürecinde büyük bir kısıtlamaya neden olabilir, çünkü böylesi bir gidişatın sonu önceden bellidir. Okonkwo küçük bir çocukken ne yapmak istediğine ve ne olmak istemediğine çoktan karar vermiştir: "Başarısız insanlara tahammülü yoktu. Vaktiyle babasına da tahammül edemiyordu" (Achebe, 2011; 10).

Okonkwo acımasız bir adam değildir belki ama eylemlerinin arkasında pişmanlık duymayan bir durumdan çok insanı zayıf kılan duyguların üstesinden gelen bir sabırsızlık ve hazır bulunma hali vardır; karşısındakileri hizaya getirme ve korkudan titretme konularındaki potansiyeli Okonkwo'nun içindeki iyilikseverliği ve merhameti bastırmaktadır: "Yürürken topukları güç bela yere değerd; her an birinin üzerine atılacakmışçasına zemberek üstünde yürür gibiydi. İşin aslı, bir anda saldırmasına da oldukça sık rastlanırdı" (Achebe, 2011; 10).

Tamamen acımasız bir erillik ve toplumda saygınlık ve başarı arzusuyla oluşmuş bir yaşam, toplumun otoriter değerlerinin doğruluğunu sorgulamaktadır, çünkü Okonkwo'nun erkekliği bu otoriter değerlerle ön plana çıkmaktadır. İgbo toplumu, insanların 'erilliğine' ve 'dişiliğine' inanan bir toplumdur. 'Erillik' her zaman 'dişiliğe' üstünlük sağlamakta ve bu durum da aralarındaki en önemli ayrım noktasını oluşturmaktadır. "Kadınlarla savaşmanın cesaret olmadığına dair kabilenin deyişi *Parçalanma*'da tekrarlanan" (Rhoads, 1993; 66) noktalardan birisidir. Cesaret ve kahramanlık fikri erkeğin kadına üstün gelmesi düşüncesinden yayılmakta olup, kadın-erkek arasındaki ihmal ve ilgisizlik örnekleri ve erkekler arasındaki savaş anlatıları ile yöresel kültüre yerleşmiş cinsiyet rolleri desteklenmektedir. İgbo kültüründeki erillik bu şekilde algılanır ve tanımlanır; dişilik olgusuyla temelden ayrıldığı açıkça gözlemlenirken, dişiliğin tek ön plana çıktığı durum toprak ananın verimlilik ile

özdeşleşmesi ve savaşçı oğullarını çeşitli durumlarda koruyan ve kollayan Agbala'nın kutsallığıyla örneklendirilmesidir. İgbo toplumundaki 'erillik' ve 'dişilik' arasındaki bu ayrım, bazılarına göre hiçbir zaman çözülemeyen ve kültürü kendi içerisinde zayıflatan bir ikilem yaratmaktadır.

Hikâye anlatıcılığı İgbo kültüründe öne çıkan bir başka unsurdur. İgbo yaşamının bir parçası olan bu gelenek içerisinde çocukluk ve büyüme ile ilgili deneyimlere yer verilmektedir. Nwoye, annesinin ve İkemefuna'nın öykülerine hayranlık duymaktadır. Yeryüzü ile gökyüzü arasındaki tartışmaları, bir erkek ile sivrisinek arasındaki anlaşmazlığı, kaplumbağa ve kurnaz oyunlarının öyküsünü dinlerken kültürel zenginliklerin farkına varmamak mümkün değildir adeta. Nwoye'ye içerisinde şiddet ve kan dökmenin yer aldığı kahramanlık hikâyeleri de anlatılmıştır. Erkeklerle ait anlatıların kadınlarınkinden daha önemli ve yaygın olması çocukluk dönemindeki deneyimlerin şekillenmesiyle ilgili olduğu gibi, aynı zamanda cinsiyet rollerinin belirlenmesinde önemli bir pay sahibidir.

İgbo toplumunun kültürünü, geleneklerini ve inancını misyonerlerden ve sömürgecilik politikalarından koruyamamasının temel nedenlerinden bir tanesi kalıplaşmış ve değişime açık olmayan erillik anlayışıdır. Hristiyanlık itici, hoş olmayan, hastalıklı olarak gördüğü her şeyi asimile etmiş; ataerkil yapının zayıf örnekleri olan kadın kurbanları olarak toplumdaki dışlanmış *osu* ve işkence edilmiş ruha sahip Nwoye gibi figürler İgbo kültürünün kötü uygulamalarını eleştiriye açık bir hale getirmiştir. Çarpık, eksik, zayıf ve kusurlu olan her şey kültürün erillik düşüncesine aşırı düşkünlüğünden kaynaklanmakta ve asıl güçsüzlükleri kendi içlerindeki bu çatlakların farkına varamamalarında ortaya çıkmaktadır: Davullar hiç durmadan hala aynı tempoda çalınıyordu. Sesleri artık yaşayan köyün bir parçası haline gelmiş, adeta köyün kalp atışı olmuştu ve bu kalp havada, güneşte, hatta ağaçlarda atıyor, köyü heyecanla dolduruyordu (Achebe, 2011; 46). İgbo kültürü bu duruma bir çare bulmayarak kaçınılmaz çözüme sürecinde yok olmaya yüz tutmuştur, çünkü "kara kıta şiddet, hoşgörüsüzlük, tecavüz, cinayet, kölelik, efendi-köle ilişkisi, sürgün, ayrımcılık ve yersiz-yurtsuzlaştırma gibi insani özelliklerden uzaklaştırmanın her türden örneğinin arka planı olarak" (Geçikli, 2014; 62) öne çıkmaktadır.

Nijerya'nın Büyük Britanya'dan bağımsızlığını kazanmasının arifesinde, İgbo kültürünün otoriter temsilcisi Okonkwo'nun torunu Obi'nin 1950'li yıllardaki yaşamını anlatan üçlemenin ikinci kitabı *Artık Huzur Yok*'ta, Achebe romanın merkezine yozlaşma temasını yerleştirmiştir. İlk bakışta belirli konular üzerinde uyarıcı niteliğiyle ön plana çıkan bu eserde ana karakter Obi Okonkwo ahmakça bir davranışta bulunmuş, romanın hemen başında hâkim Obi'ye dönerek "Sizin gibi eğitilmiş, geleceği parlak bir genç adamın bunu nasıl yapabildiğini anlayamıyorum" (Achebe, 2012: 10) sözleriyle yozlaşma ve rüşvet suçlamalarının hem birey ve kimlik hem de toplum ve kültür üzerindeki etkilerini tartışmaya açmıştır.

Geçmişte yaşananlara geri dönüşler aracılığıyla olayların nasıl şekillendiğini aktaran anlatıda, baştan çıkarıcı unsurlara karşı Obi'nin nasıl yenik düştüğü ve köy hayatından bürokrasiye geçişte ne kadar başarısız olduğu meseleleri incelenirken, bir taraftan da

Beyaz Adamın ülkesindeki eğitim ve yaşam tarzıyla ilgili değerlendirmeler ve Afrika kültürü ile karşılaştırmalar yapılmaktadır. Bu noktada, eğitim sürecini İngiltere'de geçiren Obi'nin büyüme ve olgunlaşma hikâyesi anlatılırken, 'kültürel hiyerarşinin Sömürgeci Eğitim Sistemleri tarafından desteklenmesi' (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2007: 39) neticesinde karakterin çarpıklıklar karşısında aklına eseni yaptığı, akıllıca kararlar veremediği, ihtiyatsız hamlelerde bulunduğu ve her ne olursa olsun düşüncelerinden vazgeçmeyerek iyi kararlar vermek yerine inatçılığını sürdürdüğü görülmektedir. Obi'yi potansiyelini fark etmekten alıkoyan şey egosuyla birlikte yetişkinliğinin neden olduğu sorumlulukları yerine getirme konusundaki başarısızlığıdır.

Britanya'da eğitim almış, neyin doğru neyin yanlış olduğuna dair güçlü ahlaki inancı olan genç bir adam nasıl olur da asla olmak istemeyeceği bir bataklıkta içerisinde bulur kendisini? Yazar okuyucuyu bir dizi olayın içine sürüklerken, Obi'nin inandığı şeylerin karşısında kayboluşunu, kültürel tuzakların arasında kalışını ve rüşvetin yaşam tarzı haline geldiği bir ulusta sıradan bir vatandaşa dönüşünü vurgulamaktadır. Akla gelen ilk sorulardan bir tanesi şudur: Rüşvet bu toplumda her zaman var mıydı, yoksa yönetenler ile yönetilenlerin arasında her geçen gün giderek genişleyen girdapta öncelikle kabile liderleri, sonra da sömürgeci efendiler aracılığıyla teşvik edilen eşitsizliğin neden olduğu bir durum muydu?

Köyün gelecek vadeden delikanlısı Obi daha büyük planlar için seçilir ve köylülerin desteğiyle eğitim almak için İngiltere'ye gönderilir. Britanya'da eğitim almış, kabilenin parlak genci olarak geri dönen Obi'yi bağımsızlığını yeni kazanan Nijerya'da idari görevler beklemektedir; devlet memuru olarak hemen işe başlatılır ve maaşı yaşlılarının on katından daha fazladır; ayrıca kendisine tahsis edilen hususi aracı, şoförü, evi, aşçısı vardır ve etrafını orta-üst sınıfa ait tuzaklar sarmıştır.

İngiltere'de almış olduğu eğitim, Obi'nin gelenek, batıl inanç, ırk, kast sistemi, din ve cinsellik hakkındaki ön yargılarını bulanıklaştırmıştır. Obi, Britanya'da eğitim görmüş ancak *osu* üyesi Clara'ya âşık olmuştur; aynı zamanda başka beyaz kadınlarla flörtler yaşamaktadır. Faturaları giderek kabarıırken, kabilesinin ona sağlamış olduğu desteği geri ödeme zamanı gelmiştir; arabasının bakıma ihtiyacı vardır, sigorta, emekli anne-babasının bakımı ve okuyan kardeşinin eğitimi için para gerekmektedir. Her şeyden önemlisi, toplumlarında sonsuza kadar aşağı bir konumda yer alacak bir ailenin mensubu ile evlilik planları yaptığı için, Obi, ailesi, arkadaşları ve meslektaşları tarafından rahatsız edilmektedir. Topluma itiraz eden ve farklı olmaya çalışan babası ve büyük babası gibi, Obi de yaşamıyla ilgili tercihlerinin arkasında durur ve kimseyi dinlemek istemez. Büyük babası Okonkwo, Britanyalıların gelişiminin arifesinde *parçalanma* sürecini hayatıyla ödemişken, Obi ise Britanyalılar bölgeden ayrılırken kendi halkının gözünde hayal kırıklığı yaratmıştır.

Achebe ana karakterinin ve anlattığı toplumun kusurlarının ve eksikliklerinin üzerinde dururken, roman sanatının kurallarını esneterek İgbo kültürünün sözlü geleneğine de göndermelerde bulunmuş; "İnsan, gururu ve ahlaki prensipleri yüzünden balgamını yutmamalıydı" (Achebe, 2012; 154), atasözleriyle Obi'yi adeta hedef tahtasına yerleştirmiştir: "Bir borç küflenebilir ama asla yok olmaz" (Achebe, 2012; 85).

Yerel lehçe takip edilmesi zor olmasına rağmen, diyaloglara zenginlik katmıştır; ancak İngilizcenin önemini de unutmamak gerekir: “Güzel ifade edilen İgbo dilini seviyorlardı fakat İngilizceye de hayranlık duyuyorlardı” (Achebe, 2012; 85). Achebe’nin üçlemenin yazılmasında en önemli etkenler gibi görünen keskin zekânın ürünü siyasi gözlemleri de oldukça çarpıcıdır:

- Yerel insanlar Britanyalıların gitmesini istemektedir—hem de kısa bir süre içerisinde.
- Yere halk emirlerinde Britanyalı birinin çalışmasından keyif almaktadırlar ve onlar Britanya yaşam tarzının tuzakları hoşlarına gitmektedir.
- Batı kültürü, tıp ve eğitim sistemi Nijerya’da yalnızca görüntüde mevcuttur. Köşeye sıkıştırıldığında, Nijeryalı kendi geleneksel benliğine dönüş yapar—bu Obi ve ailesi için de geçerlidir.

Eserin başında Gikandi’nin de açıkladığı üzere, Obi’nin düşüşü aslında Nijerya’nın sömürgecilik sonrası geçiş döneminin de bir metaforudur; ‘sömüren ile sömürülen arasındaki ilişkiyi niteleyen nefret ve cazibe arasındaki karmaşık karışımın’ (Ashcroft, 2007: 10) bir örneği olarak gerçekleşmek üzere olan bağımsızlık, aynı zamanda yozlaşmanın salgın bir hastalık gibi her yeri ele geçirmesine neden olmuştur. Genç adamın yaşadığı bu trajedi, sömürgecilik sonrası dönemde birçok Afrika ülkesinin yaşadıklarıyla aynıdır: “Hep söylüyorum. Ülkesinin çıkarları uğruna ayrıcalıklarından biraz olsun feragat edebilecek tek bir Nijeryalı dahi yok. Bakanlarınızdan en alttaki memurunuz kadar hepiniz böylesiniz. Bir de kendinizi yönetmek istediğinizden bahsediyorsunuz” dedi Bay Green (Achebe, 2012; 151).

Köylüler Obi’yi hukuk okusun diye İngiltere’ye göndermek için aşırı tutumlu davranarak aralarında para toplamışlardır; böylece Obi yeni Nijerya’da onları temsil edebilecektir, fakat o köylüleri hayal kırıklığına uğratmaktan başka bir şey yapmamıştır. Umuofialı insanlar hayal kırıklığı içerisinde Obi’nin yaptıklarıyla ilgili kibirli tavrını asla unutmayacaktır:

Umuofia Gelişim Derneği son haftalarda Obi Okonkwo’nun durumunu görüşmek üzere pek çok kez toplanmıştı. İlk toplantıda az sayıda üye, kısa süre önce kendilerine büyük saygısızlıkta bulunan sorumsuz bir evlatlarının problemleri için derneğin ne diye uğraştığına anlam veremediklerini söylediler. “İngiltere’de eğitim görsün diye ona sekiz yüz pound verdik,” dedi içlerinden birisi. “Ama o minnettar olmak yerine değersiz bir kız için bize hakaret etti. Bizse ona yine para toplamak için toplantıya çağırıyoruz... Halkımız ne demiş? Bir serseri için mücadele edenin toprağa ve pisliğe bulanmış bir baştan başka gösterecek bir şeyi olmaz.” (Achebe, 2012: 12-13)

Öncelikle, Obi köylülerinin ondan beklediği gibi hukuk okumak yerine kendi başına karar verip İngiltere’de İngiliz Edebiyatı okumaya karar vermiştir. Bu hayal kırıklığına yol açmıştır, ancak en azından döndüğünde devlet memurluğunda iyi bir konuma geçebileceği anlamına gelmektedir. Tıpkı *Büyük Umutlardaki* Pip gibi Obi — atalarınınkine göre astronomik bir rakam olmasına rağmen— maaşının yaşam

standartlarını karşılamaya yetmediğini düşünmektedir. Hayatında ilk kez cebinde parasının olduğunu hissedince, ilerleyen dönemlerdeki masraflarını hesaba katma konusunda pek de başarılı olamamıştır.

Modern yaşama geçiş ve ayak uydurma konusunda Obi'yi bekleyen tek şey finansal baskı değildir elbette. Karşısındaki en büyük sorun, geçmişin kültürel değerleri ile şimdinin yaşam tarzı arasındaki uçurumdur. İngiltere'de genç, güzel Nijeryalı bir kız olan Clara'ya âşık olup onunla evlenmeyi düşünen Obi, düşüncesizce ve müsrifçe davranarak ona yirmi poundluk nişan yüzüğü almıştır. Ancak Clara bir *osu* olarak görülmektedir; gelenekleri gereği Obi'nin onunla birlikte olması kesinlikle yasaktır. Bu ilişki kişisel anlamda bir felakete dönüşmekle kalmayıp gelişmekte olan ülkesinde modernlik ile gelenekselci anlayışın çatışması anlamına da gelmektedir. 'Sömürgeciliğin ürettiği bir başka unsur da sürgün olgusudur; sömürülen birçok birey üzerinde oluşturulan baskı, kendilerini kültürlerinden, dillerinden, geleneklerinden uzaklaştırmaya zorlamaktadır' (Ashcroft, 2007: 86). Obi'nin gelenek ile modern, siyah kültür ile beyaz kültür arasında kalmasının en önemli örneklerinden birisi de Clara ile arasındaki ilişkidir. Bu ilişkiye yüklenen anlam Obi'de farklı, Nijerya halkında ise farklı bir şekilde görülür.

Obi'nin yaşadığı ikilemi yansıtan eserde bazı geleneklerin aykırı olduğu görülürken, kabile yaşamını benimseyen ailelerin baştan çıkarıcı ve albenili şeylerle dolu bir şehirde yaşamının ne demek olduğunu anlamaları Obi'ye göre beklenemez bir durumdur. Artık karşı karşıya gelen ve zaman zaman çatışma durumunu ortaya çıkaran unsurlar, İgbo kültüründeki saygınlık, gelenek, inanç ve aile yaşantısı ile İngiltere'de Obi'nin benimsemiş olduğu değerler olarak öne çıkmaktadır. Batı yaşam tarzını benimsemiş olan Obi kiminle birlikte olacağı konusunda ailesinden saygı görmeyi beklerken istediği alanda okuma ve çalışma konusunda da arzularının peşinden gitmeyi tercih etmiştir: "Şimdi aradaki fark şu." Bir an duraksadı. "Meseleyi şu şekilde ele alalım. Kimse vazgeçmek istemez. Eğer bir adamdan para kabul edersen onu daha fakir yapmış olursun. Ama sana bunu teklif eden bir kızla yatarsan, ona herhangi bir zarar vereceğini düşünmüyorum." (Achebe, 2012; 123)

Obi Okonkwo devlet memuru olarak çalışmak için Nijerya'ya geri dönmüş idealist bir gençtir. Ancak yeni rolü içerisinde hükümetin ve devlet kurumlarının yozlaştığını ve rüşvet sarmalına düştüğünü görmüştür. Kendisine teklif edilen rüşvetleri geri çevirme konusunda başlarda ısrarcı davransa da, kabile kurallarına göre evlenmesi yasak olan birisine âşık olunca, Obi'nin hem duygusal hem de ekonomik bir çıkmaza sürüklendiği açıkça görülmektedir.

Artık Huzur Yok aslında *Parçalanma* romanından bazı anlatıları beraberinde getiren, aynı zamanda sömürgecilik sürecinin etkilerini ve ırkçılığın olumsuzluklarını açık bir şekilde yansıtmaya çalışan bir eserdir. Çoğu yerde Nijerya'daki sahtekârlık ve düzenbazlıklarla alay edilirken, devlet kurumlarının yozlaşması eleştirilirken, üçüncü dünya ülkelerinin bataklığa sürüklenişini keyifle seyredilirken, bu soruların cevaplarına yönelik örnekler *Artık Huzur Yok* romanında Achebe tarafından titizlikle işlenmektedir:

“Fakat beyaz adamın dini ve hükümeti, klanı zayıflatmada öylesine başarılı olmuştu ki mesele çok geçmeden yatıştı” (Achebe, 2012; 163).

Köyünün sağlamış olduğu destekle Londra’da almış olduğu eğitimi tamamlayıp yaşadığı yere dönen Obi Okonkwo, bu insanlara borçlu olduğunun farkındadır. Ancak, İngiltere’de yaşadığı dönemlerde evini ve ait olduğu yeri düşünerek hayaller kuran Obi’den Nijerya’da beklentiler oldukça yüksektir. Kabilesi ondan kendilerini iyi bir şekilde temsil etmesini ve yanındaki herkesi kendisi gibi yukarılara taşımasını beklemektedir. Obi’nin bu gücü olmamasına rağmen köylüler bunu anlamakta güçlük çekmektedirler. Bunun yanı sıra, aşk ilişkisine her yerden müdahalelerin gelmesi ve köylüler tarafından ağır bir şekilde eleştirilmesi Obi’yi bunalıma sürükler. O, ırkçılık ve sömürgecilik sonrası sürecin sorunlarıyla boğuşan, kast sistemi ve cinsiyet ayrımcılığını benimseyen bir kültürde yetişmiş iyi bir karakterdir. Ancak doğuştan iyi, çalışkan ve eşitlikçi yaklaşıma sahip birisi olması onu suç işlemekten alı koyabilir mi? Rüşvet ve yozlaşmanın bu denli yoğun yaşandığı bir üçüncü dünya ülkesinde kötülükten, ahlaksızlıktan uzak kalabilmek neredeyse imkânsızdır. Obi’nin İngiltere’de görmüş ve deneyimlemiş olduğu batı yaşam tarzı, kadın erkek ilişkileri, devlet kurumlarının sistemli işleyişi, eğitim sistemi ve kısıtlayıcı geleneklerden uzak özgür düşünce yapısı, Nijerya’ya döndükten sonra köklerine ait temel yapı taşlarıyla örtüşmeyince iç dünyasında karmaşaya, kimlik oluşumunda çatışmalara, gelenek anlayışında ise kırılmalara yol açmıştır: “Tabii beni hiç ilgilendirmez bu. Ama eğitimlilerin dahi yarını düşünme düzeyine erişmemiş olduğu bir ülkede insan kendini sorumlu hissediyor.” ‘Eğitilmiş’ kelimesini kustumuk tadı almışçasına söylemişti Bay Green (Achebe, 2012; 99).

Achebe’nin ülkesiyle alakalı görüşlerinin karanlık ve umuttan uzak olduğu ifade etmek için eserlerinde fazlasıyla kanıtla rastlamak mümkündür. Ülkesinde suikast girişimi nedeniyle neredeyse hayatını kaybedecekken kurtulan Chinua Achebe, diğer bir ifadeyle ‘Afrika edebiyatının babası’, yaşamının geri kalanını Amerika’da sürdürmüştür. Hayatının son dönemlerini eserlerinde anlattığı, Obi’nin bir süre geçirip geri döndüğü batı toplumunun tam ortasında yaşamıştır.

Achebe eserde, beklendiği üzere, ahlaki soruları da ele almaktadır. Yönetimdeki yozlaşmayla özellikle rüşvetin ön plana çıktığı uygulamalarda mücadele etmeye çalışan, Umuofialı Obi Okonkwo’nun verdiği her kararın kaderini belirlediği açıkça görülmektedir. Yozlaşmanın yanı sıra, beyaz-siyah kültürü, ikiye bölünmüş, geleneklerdeki değişimler, kimlik ve arada-kalmışlık gibi meselelerin İngiltere’de eğitim alan ve İngiltere yaşam tarzını benimsemeye başlayan Afrikalı bir karakter üzerinden anlatılması, ortaya çok çarpıcı bir bakış açısı çıkarmaktadır.

Romanda öne çıkan diğer bir unsur da değişimdir. Obi’nin adaya gitmeden önce, Avrupa kültürü, beyaz insanlar ve İngiltere hakkındaki sahip olduğu görüşleri romanın ortalarına doğru değişir; hem Nijerya’da hem de İngiltere’de deneyimlediği ikiye bölünmüş, ahlak dışı davranışlar, yozlaşma ve rüşvetle beslenmiş kimliğe sahip bir kişinin artık karşı koyamayacağını anladığında bu değişim öne çıkmaktadır. Romanın kendine has özelliği—her ne kadar derinlemesine incelenmiyor gibi görünse de—her bölümde kendini hissettiren sömürgecilik ve sömürgecilik sonrası süreçle ilgili politiklardır.

'Emperyal söylemin yarattığı kendi *ötekilerine* bir örnek olarak' (Ashcroft, Griffiths, Tiffin, 2007: 156) Obi'nin kimliği sadakat, gelenek ve kültüre bağlılık gibi değerleri yücelten bir geçmişe sahipken, İngiltere'den döndükten sonra kültürel mirasına ait bu değerlerden her geçen gün uzaklaşan kararlar verdiği görülmektedir. Rüşvet, gayri ahlaki uygulamalar, yozlaşma, özünden kopma gibi unsurların etrafını sarmasının ardından, Obi'nin, kâğıt üzerinde eğitilmiş olmasına rağmen, zayıf, pasif ve muğlak bir kişilik sergilediği görülmektedir: "Her şeyden önce para teklif etmek, insanın vücudunu sunması kadar kötü bir şey değil. Ve sen buna rağmen ona içecek ikram ettin ve onu şehre bıraktın." Güldü. "Dünya böyle işte," dedi Clara. (Achebe, 2012; 98)

Achebe tarafından Britanya sömürgeciliğinin kölesi olmaya can atanlara karşı ahlak dışı, zalim, acımasız, merhametsiz ve gaddar olarak tanımladığı İngiliz kültürü ile köklerine bağlı kalmakta sorun yaşayan özgün Nijerya kültürü Obi'yi silik kişiliğinden dolayı oyuna getirmiştir. Seks, alkol ve rüşvet gibi unsurların tamamı beyaz adamın kültürüne ve yaşam tarzına aitken gelenek, geçmişin değerini bilme ve sadakat Nijerya'nın kültürel mirasının belirleyici nitelikleridir. Cezbedici ve baştan çıkarıcı şeylerin hepsi beyaz adamın kültürüne ait olduğu için Obi'nin bunlarla karşı karşıya kalması bir noktadan sonra onu baskı ve bunalıma doğru sürüklemiştir.

Düşünce ve söz adamı olan Obi batı kültürünün materyalist zihniyeti karşısında mağlup olmuştur. Rüşvete karşı herkesten daha fazla direnmesine rağmen, Obi eserde, bir yerden sonra, mahkemeye çıkarılmasına ve rüşvet sisteminin günah keçisi haline gelmesine neden olan finansal buhranı atlatmak için rüşvet almaktan başka çaresi yokmuş gibi yansıtılmıştır. Umuofialıların ahlak anlayışı Obi'yi içinde bulunduğu çöküş, yozlaşma hissi ve köylüleriyle yaşadığı iletişim kopukluğundan kurtaramaz. Britanya'da eğitim alma arzusu kendi kökleriyle arasındaki bağların yok olmasına ve aidiyet duygusunun kaybolmasına neden olmuştur; bunun merkezinde de tüketim alışkanlıklarıyla çevrili ve insanın midesini bulandıran Britanya sosyal yaşamının etik yapısı ile kendi kültürünü yaşatmaya çalışan Nijerya'nın değerlerini yitirişi yer almaktadır. Eserin ana karakterinin düşüşü onun kemikleşmiş kimlik anlayışı ile alakalıyken, ait olduğu toplumun hayatta kalabilmeyi başarması tamamen adapte olabilirlik ile ilgilidir (Câmpu, 2013: 6).

Obi'nin kendisini içinde bulduğu iki farklı dünyanın yer aldığı kuşak farkı, gelenek ile ilerleme arasında seçim yapma zorunluluğunu öne çıkarmaktadır. Bay Green'in Avrupa'yı temsilen sembolik varlığı, Obi'nin *osu* olan Clara Okeke ile bir araya gelme konusunda karşılaştığı zorluklar, Nijerya'daki yeni sistemin yozlaşmaya bu denli müsait olması gibi unsurların tamamı Obi'nin tercihleri üzerinde etkin rol oynamakta ve onu da ahlak-dışı uygulamalarla dolu bataklığa doğru sürüklemektedir:

Yirminci yüzyılın ortasında, sırf kızın büyük-büyük-büyük-büyük-büyükbabası kendini bir tanrının hizmetine adanarak diğerlerince dışlandı diye ardından gelen neslin sonsuza dek yasak bir kasta dönüşmesi yüzünden bir adamın onunla evlenmesinin hala yasaklanabilmesi tam bir rezaletti (Achebe, 2012; 76).

Obi'nin iki dil (İgbo ve İngilizce) ve iki kültür (İgbo ve Avrupa) ile yaşadığı mücadele ve 'farklı değerler arasında bir yabancıya dönüşmesi' (Semwal, 2013: 28) romanın her bölümünde hissedilirken, ana dili ile ihtiyacı olan her türlü bilgiyi edindiği ikinci dili arasındaki çatışma *Artık Huzur Yok* eserinin en öne çıkan özelliklerindedir: "Obi'nin kilise ortamında yetişmesi ve Avrupa eğitimi almasının onu ülkesine yabancılaştırdığını söylemek istiyordu. Obi'ye söylenebilecek en itici şeydi bu." (Achebe, 2012; 76)

Kimliğiyle, kültürüyle, diliyle, yaşam tarzıyla ve bireysel ilişkileriyle arada kalmışlık, aidiyet duygusunun yok olması, kültürel erozyon ve asimilasyon, ötekileşme, yabancılaşma ve azınlık psikolojisine sahip olma gibi sömürgecilik sonrası söylemde önemli ölçüde değinilen olguların bir temsilcisi haline gelen Obi başlangıcı ile sonu arasındaki süreci Joseph Conrad'ın eserine gönderme yaparak açık ve net bir şekilde ortaya koymaktadır.

Obi birden üniversitedeyken okuduğu Joseph Conrad eserini hatırladı. 'Basit bir irade egzersiziyle iyilik için neredeyse sınırsız bir güç yaratabiliriz,' diyordu. Bu, karanlığın yüreğiyle karşılaşmadan önceki Bay Kurtz'du. Sonrasında şunu yazmıştı: 'Bütün vahşileri yok edin.' Bu tabii yakın bir örnek sayılmazdı. Kurtz karanlığa yenik düşmüştü, Green ise doğmakta olan şafağa. Yine de başlangıçları ve sonları aynıydı. (Achebe, 2012; 109)

Başından geçen bütün bu olaylar düşünüldüğünde, Nijerya'nın bağımsızlık sonrası nasıl bir sarmal içerisine girdiği, halkın bazı kesimlerinin emperyal nostalji unsuruna ne tür göndermeler yaptığı, tüm bu süreçlerin hem birey hem de Afrika toplumu açısından ne denli yıpratıcı ve yok edici olduğu Achebe tarafından defalarca kez vurgulanmıştır.

1920li yıllarda İgbo kültürünün ve yaşamının anlatıldığı üçlemenin son romanı *Tanrının Oku*'nda, Chinua Achebe Britanya'nın sömürgeci istilalarının neticesinde yaşanan çöküş, ön yargılara dayalı anlayış ve toplumun kırılmasını öne çıkarmıştır. *Parçalanma* romanının aksine, bu eserde yerel geleneklere ve ritüellere ait kavramlardan oluşan bir liste yoktur; daha çok şiir, özlü sözler, festivaller ve örf-adetlere ait yerel detaylara yer verilmiştir.

Romandaki çoğu karakter, özellikle ana karakter Ezeulu'nun büyük ailesine ya da kabilesine mensup olanlar, bir çırpıda anlatılır. İgbo kültürüne ait ifadeler anlatının Afrika'yla ilgili kısımlarını zenginleştirirken diyaloglar benzeşim tekniği aracılığıyla farklı bir boyuta taşınmıştır: "Bir evin yıkıldığını duyduğumuzda, tavanının çöktüğünü sorar mıyız?" (Achebe, 2013: 26), "Öğüt verecek kimsesi olmayan sinek, ölüyü mezarına kadar takip eder" (36) ya da "Meraklı maymun yüzüne mermiyi yermiş" (Achebe, 2013: 57) gibi.

Romanın birçok yerinde evlerdeki ya da köy yaşamındaki gündelik olaylara rastlamak mümkündür. Afrika hayatı ile ilgili derinlemesine tahliller yapan Achebe, anlatıdaki bakış açısını İngilizlere doğru çevirdiğinde, üslup da daha resmi bir Britanya yaklaşımı sergilemektedir. Özellikle bu bölümlerde Graham Greene'in eserlerinde

İmparatorluğun çok uzaktaki sömürge topraklarını savunmaya çalışırken kendilerini alkole, idealizme ve suçluluk duygusuna kaptıran karakterlerin içinde bulunduğu durumlara benzeyen örneklere rastlamak mümkündür.

Etraftaki yağmacı gruplardan kendilerini savunmak için kurulmuş altı kabileden oluşan Umuaru bölgesinin lideri Ezeuludur. “Dolayısıyla Ezeulu, halk arasında dini ve manevi otoritenin sembolüdür. O halkın gelenek, görenek ve ritüellerinin somutlaşmış örneğidir. “tanrının oku” yani hizmet ettiği tanrının aracıdır” (Udofia, 2014: 108). Kendisi bölgedeki en önemli festivallerin, ritüellerin ve hasat mevsiminin belirlenmesi ve yamaların toplanması gibi durumlarda en yetkili kişidir. Birçok eş ve çocuktan oluşan ailesini diktatör gibi yönetirken, aykırı görüşlere sahip olduğu için kabilesindeki hâkimiyetini her geçen gün kaybettiğini hissetmektedir. Kabilesi savaşmaya meyilli bir duruş sergilerken, Ezeulu barış yanlısı bir kişi olarak görülmektedir. Britanyalıların yaşam tarzlarını ve düşünce yapılarını öğrenme arzusundadır ve bu amaçla oğullarından birisini Hristiyan okulunda eğitim almaya gönderir: “Ezeulu, onu beyaz adamın büyüünün sırlarını öğrenmeye göndermişti” (Achebe, 2013: 154). Bu durum kabilede hiç hoş karşılanmaz. Yapmaya çalıştığı şeyin ne kadar önemli olduğu anlaşılır fakat kabile gönülsüz de olsa Ezeulu'ya saygı göstermeye devam eder: “Ulu'nun Başrahibi, oğlunu kutsal pitonu yiyip öldüren ve daha nice kötülükler yapan insanların arasına gönderebiliyorsa sıradan erkek ve kadınların ne yapmasını bekliyordu?” (Achebe, 2013: 154).

Bu sırada Britanyalılar Afrika geleneksel kabile yönetimini kaldırmaya yönelik çalışmalar yürütmektedir; bunun için en önemli hamle olarak yerel bölgelere halkı hizaya getirmek amacıyla yönetici atamaları yaparlar. Özgür düşünce yapısı ve Britanya-yanlısı duruşu nedeniyle, Ezeulu Britanyalı Yüzbaşı Winterbottom tarafından çağırılır ve kendisine Umuaru'nun lideri olarak atanma görevi teklif edilir. Britanya istilacı anlayışının yerel bölgelere girmesine karşı olan Ezeulu teklifi reddeder; o andan itibaren Afrika ile Britanya taraflarını temsil eden karakterler arasında talihsiz olaylar zinciri patlak vermiştir: “Beyaz adam kaynağını gerçek Tanrı'dan alan bir güce sahip ve bu güç ateş gibi yakıyor” (Achebe, 2013: 106).

Achebe bu romanda her iki ülkenin tarafını da tutmaz. Britanyalılar Afrikalıları anlama konusunda yanlış yönlendirilmiş olarak resmedilirken, olayları dar bir perspektiften ele almaya ve yorumlamaya çalışmışlardır; yerel halk ise Avrupalıların anlamakta güçlük çektiği doğaya ait bir mezalim ve acımasızlığı benimseyen bir topluluk olarak yansıtılmıştır. Afrika'daki savaşçı İgbo kültürü tuhaf örf ve adetlerle (aralarındaki bağın güçlülüğünü ifade etmek için birbirlerinin kanlarına bulanmış kola cevizi yemeye çalışmaları) alkol bağımlılığına ve yozlaşmaya karşı savunmasız bir şekilde yönetilmektedir. Savaşçı Umuaru ile Okperi bölgeleri arasında yeni bir yol yapımının Britanyalılar tarafından ilerleme olarak düşünüldüğü yerde, bu yolda ilerleyen İgbo halkı kendilerini “boş bir keçi derisi çantadaki bir mısır tanesi gibi kaybolmuşluk hissi” (Achebe, 2013: 100) içinde bulmuşlardır.

İlk iki romanda Okonkwo ailesine mensup kişilerin aksine, Ezeulu'nun kaderinde yalnızca Britanya işgali altında kalmak değil aynı zamanda kendi insanların cehaleti

ve ön yargıları yüzünden alevlenen bu düşünüşe şahit olmak vardır. Achebe'nin neden Afrika'nın vicdanı olduğu düşüncesi burada açıkça görülmektedir; Ezeulu ve Okonkwo ailesi üyelerinin kaderlerini yaşamamak için son dönemlerini Amerika'da geçirmek zorunda kalmış yazar, üç eserde de aykırı görüşlere sahip olan karakterlerin kendi kültürleri ve toplumları içerisinde nasıl bir konuma doğru sürüklendiklerini açıkça göstermiştir.

İlk iki romandakinin aksine tamamen farklı kabile kültürü, örf ve adetlerinin anlatıldığı bu eserde görevlerini fazlasıyla ciddiye alan Ezeulu eserin sonunda kendisi gibi kabilelerin de, kabilelerin inandığı dinin de parçalanmasına neden olmuştur. Dinin ve inanç sisteminin katı kuralları ve bunların insanları nasıl felakete sürükleyebileceğinin ele alındığı eserde, kültür ve inanç sistemiyle ilgili yoruma kapalı anlayış çoğu kişiye zarar vermiştir. Bu fırsatlardan istifade etmek isteyen Britanyalı misyonerler adeta leşlerin yakınlarında bekleyen akbabalara benzetilmiştir. Eserde Britanya'nın sömürgecilik yönetimiyle ilgili zaafılara da yer verilmiştir: "Benim acıklı bulduğum şey" dedi Winterbottom, "İdare'mizin yanlış politikalarından çok, tutarsızlığımız" (Achebe, 2013: 134). Yerel halk için ne kadar iyi bir iş yaptıkları konusunda birbirlerinin pohpohlayan Britanyalı misyonerler kendi başlarına yerel ortamlarında ilerleme fırsatlarını ellerinden alarak aslında bir medeniyeti yavaş yavaş yok etmektedirler.

Bölgedeki herkesi ilgilendiren tüm bu tematik unsurlar eserde ele alınmasına rağmen, romanın anlatısı olması gerektiği gibi sonlanmaktadır. *Tanrının Oku* kabile yaşamı, misyonerlerin bölgeye gelişi ve kültür çatışması gibi konuları işleyen önemli bir eserdir. Karakterler oldukça gerçekçi ve derinlikli bir şekilde resmedilmiştir. Gündelik yaşamın tüm detaylarıyla anlatılması, Nijerya kökenli İngilizlerin iğneleyici konuşmaları ve Afrika kültürüne ait aforizmalar okuyucuyu kabile halkına fazlasıyla yaklaştırmaktadır: "Beyaz adamın silahı, bıçağı, oku var ve ağzında ateş taşıyor. Yalnızca tek bir silahla savaşmıyor" (Achebe, 2013: 106).

Rekabet, intikam, din, inanç sistemi, gelenek ve görenekler, iktidar, erkek ve erillik, ırk, görev ve sorumluluk ve kibir gibi meselelerin ele alındığı son romanda bahsi geçen her kavramın taraflara göre resmediliş biçimi ve yansımaları farklıdır. Britanyalıların Afrikalılara karşı bakış açısının ne kadar sert ve acımasız olduğu son romanın her sayfasına işlemişken, "Kapayın çenenizi siyah maymunlar ve işinizin başına dönün" (Achebe, 2013: 103), Afrikalıların bu durum karşısında her geçen gün zayıflayan duruşu kaçınılmaz sonun adeta habercisidir "O zaman anladım ki bundan hiçbir kaçış yok. Güneş ışığının karanlığı kovalaması gibi beyaz adam da tüm geleneklerimizi yok edecek" (Achebe, 2013: 105-106).

Achebe Ezeulu'nun yüceliğini onun küçük işlerle uğraşması ile dengeler. Romanın daha ilk sayfasında, giderek azalan akli melekelerini ve gücünü kabullenmeyen, ömrünün sonbaharında olan bir adamla karşılaşırız (Aning and Nsiah, 2012: 75). Kültür, dil ve kimlik arasındaki gergin süreci birebir yaşayan Ezeulu, adeta önceki iki roman kahramanına da gönderme yaparak siyah Afrika'nın içinde bulunduğu durumla birebir özdeşleşmiş olarak okuyucuyla buluşur. "Ama buraya kadar gelip hiçbir şey almadan

gidemeyiz. Maskeli bir ruh sizi ziyarete geldiğinde adımlarını hediyelerle memnun etmeniz gerekir. Beyaz adam günümüzün maskeli ruhudur” (Achebe, 2013: 188).

III. Sonuç

Üç romanda da bir şekilde konunun dönüp dolaşıp parçalanma, çözünme ya da dağılma temasına gelmesi ayrıca dikkat çekicidir. Achebe üçlemenin her eserinde farklı karakterler ve bakış açıları aracılığıyla yarattığı çatışmaları farklı dönemlerde ve kültürel yapılarda aktarmayı başarabilmiştir. Afrika ile Britanya'nın, siyah ile beyazın, güçlü ile zayıfın, medeni ile barbarın, yöneten ile yönetilenin, sömüren ile sömürülenin, ezen ile ezilenin karşı kaşıya geldiği bu eserde parçalanmaya doğru giden taraf her zaman bellidir: “Çoğumuzun beyaz adamlarla savaşmak istediğini biliyorum. Ama ancak aptal bir adam bir leoparı çıplak elle kovalar. Beyaz adam tıpkı sıcak bir çorba gibi, bizler onu kâsenin kenarından yavaşça içmeliyiz” (Achebe, 2013: 106).

Afrika'nın en önemli ve etkili romancılarından kabul edilen Achebe, bu üç romanında, Avrupa ile Afrika arasındaki gelenek, din, dil, kültür ve yaşam tarzı gibi unsurları post-kolonyalizmin en çarpıcı temsil ve örnekleriyle irdelemiştir. Post-kolonyal estetik arayışı ve anlatının Afrika coğrafyasında alternatif bir düzen yaratabileceği düşüncesi kimlik ve kültür üzerinde ne tür çözümler yaşanabileceğini de gözler önüne sermektedir. Sömürgecilik öncesi, esnası ve sonrasına ait çok sayıda olay, siyah bir coğrafyanın kaderini ve bu kaderin ne yönde ilerleyeceğini ortaya koymaktadır. Yalnızca Achebe'nin romanlarında değil, Afrika'nın kaderinde de parçalanma, yozlaşma, kültür erozyonu, kimlik karmaşası ve melezlik gibi süreçlerin yaşanacağı açık bir şekilde görülmektedir.

Kaynaklar

- Achebe, C. (2011). *Parçalanma*, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Achebe, C. (2012). *Artık Huzur Yok*, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Achebe, C. (2013). *Tanrının Oku*, İthaki Yayınları, İstanbul.
- Ashcroft, B. Griffiths, G., Tiffin, H., (2007). *Postcolonial Studies: The Key Concepts*, Routledge, London and New York.
- Aning, J., Nsiah, J., (2012). “Political Myth and Achebe's Arrow of God”, *Journal of Science and Technology*, 32, (2), 68-77.
- Begam, R. (1997). “Achebe's Sense of an Ending: History and Tragedy in *Things Fall Apart*”, *Studies in the Novel*, 29, (3), The Johns Hopkins University Press, 396-411.
- Câmpu, A. (2013). “Tradition Versus Modernity in Chinua Achebe's *No Longer At Ease*”, *Bulletin of the Transilvania University of Braşov, Series IV: Philology and Cultural Studies*, 6, (55), No. 2.
- Geçikli, K. (2014). “Against Dehumanization: Re-humanization in J. M. Coetzee's Work”, *Littera Edebiyat Yazıları*, Ankara, 35, 59-68.

- Geçikli, K. (2015). "Orientalisation of the Occident: Nadeem Aslam's *Maps for Lost Lovers*", *Interactions*, İzmir: Ege University Press, 24, (1), 79-90.
- Killam, G. D., (1971). "Chinua Achebe's Novels", *The Sewanee Review*, 79, (4), The Johns Hopkins University Press, 514-541.
- Olufunwa, H. (2005). "Achebe's Spatial Temporalities: Literary Chronotopes in *Things Fall Apart* and *Arrow of God*", *Critical Survey*, 17, (3), Berghahn Books, 49-65.
- Rhoads, D. A. (1993). "Culture in Chinua Achebe's *Things Fall Apart*", *African Studies Review*, Cambridge University Press, 36, (2), 61-72.
- Semwal, S. (2013). "Colonial Conflicts leads to Alienation and Rootlessness in Achebe's *No Longer at Ease*", *IOSR Journal of Humanities and Social Science*, 8, (6), 26-30.
- Udofia, J. (2014). "*Arrow of God* and the Sanctity of Spiritual Values", *An African Journal of New Writing*, 52, 105-119.